

Şuşanın məlumatları

demoqrafik

Qarabag.com Şuşanın demoqrafiyası haqqında 1823-cu ildən 1989-cu ilə qədər aid məlumatları təqdim edir. Bu materialın hazırlanmasında 25 rəsmi və akademik mənbədən istifadə olunmuşdur.

1823: Ailələrin sayı – 1462

[\[P. İ. Mogilyevskinin və P. N. Yermolovun A. P. Yermolova Qarabağ əyalətinin gəlirləri haqqında raportu, 02.05.1823\]](#)

[\[Sərqi Ermənistanın Rusiyaya birləşdirilməsi \(sənədlər toplusu\) C. II \(1814-1830\). Ermənistan SSR Elmlər akademiyası, Yerevan 1978. səh. 122\]](#)

1864: Əhali sayı – 20.297 nəfər

[\[Qafqaz canişinliyinin Baş idarəsində nəşr edilmiş 1865-ci ilə olan Qafqaz təqvimi. Tiflis, 1864. Səh. 125\]](#)

1874: Əhali sayı – 30.000. Tatar – 16.000; erməni – 14.000.

[\[1886-cı il üçün Qafqaz təqvimi, Qafqaz Statistika Komitəsinin nəzdində Qafqazdakı Mülki hissənin Baş rəisinin sərəncamı ilə nəşr edilmişdir. Tiflis, 1885. səh. 125\]](#)

1882: Əhali sayı – 24.552.

[\[1883-cü il üçün Qafqaz təqvimi, Qafqaz Statistika Komitəsinin nəzdində Qafqazdakı Mülki hissənin Baş rəisinin sərəncamı ilə nəşr edilmişdir. Tiflis, 1882. Bölmə I, səh. 252\]](#)

1886: Əhali sayı – 26.806 (kişi– 15.786, qadın– 11.020).

Ermənilərin sayı – 15.188

Türklər (tatarlar) – 11.595 (7045 – kişi, 4550 – qadın)

Ruslar – 22

Yəhudilər – 2

[\[1891-ci ilə olan Qafqaz təqvimi, Qafqaz Statistika Komitəsinin nəzdində Qafqazdakı Mülki hissənin Baş rəisinin sərəncamı ilə nəşr edilmişdir. Tiflis, 1890. Əlavə “Zaqafqaziyanın məkanı və əhalisi haqqında məlumat”, səh.10\]](#)

[\[1895-ci ilə olan Qafqaz təqvimi, Qafqaz Statistika Komitəsinin nəzdində Qafqazdakı Mülki hissənin Baş rəisinin sərəncamı ilə nəşr edilmişdir. Tiflis, 1894. Bölmə V, səh. 54-55\]](#)

[\[1902-ci ilə olan Qafqaz təqvimi, Qafqaz Statistika Komitəsinin nəzdində Qafqazdakı Mülki](#)

1891:

Əhali sayı – 26.780.

Erməni qriqoryanları – 15.160; erməni katolikləri– 2
Şiələr – 11.595 (7045 – kişi, 4550 – qadın); sünnələr– 0
Pravoslavlar – 22
Yəhudilər-2

[\[1897-ci ilə olan Qafqaz təqvimi, Qafqaz Statistika Komitəsinin nəzdində Qafqazdakı Mülki hissənin Baş rəisinin sərəncamı ilə nəşr edilmişdir. Tiflis, 1896. Bölmə V, səh. 44-45\]](#)

1897: Əhali sayı – 25.881

Etnik-dini tərkib

- Ermənilər – 14.240
- Erməni qriqoryanlar – 14.335;
- erməni müsəlmanlar – 12,
- erməni katoliklər – 9,
- erməni pravoslavlar – 6,
- qədim dinlərə mənsub ermənilər və ateistlər – 57

Türklər – 10.787

Onlardan tatarlar (azərbaycanlılar) – 10.778 (müsəlman – 10.777, 1 erməni qriqoryan kilsəsinin tərəfdarı)

- Ruslar – 396
- Polyaklar – 133
- Gürcülər – 37
- Almanlar – 12
- Yəhudilər – 4
- Pribaltlar – 2

Sosial status üzrə

- Meşşanlar (orta sinif) – 15.755
- Kəndlilər – 4.833
- Zadəganlar (əsil-nəcabətli aristokratiya) – 2.272

- Tacirlər – 593
- Ruhanilər (bütün konfessiyalar) – 270

Digər dövlətlərin nümayəndələri (Rusiya imperiyasından başqa)

- 330 (266 – kişi, 64 – qadın)
- Onlardan 293 nəfəri İranlı olub

Əhalinin savadlılığı

- Savadsız – 17.825
- Savadlı – 4.994
- Ali təhsilli – 36

[\[1907-ci ilə olan Qafqaz təqvimi, Qafqaz Statistika Komitəsinin nəzdində Qafqazdakı Mülki hissənin Baş rəisinin sərəncamı ilə nəşr edilmişdir. Tiflis, 1906. Əlavə III «1897-ci ilin əhali siyahıya alınması məlumatlarına əsasən Zaqafqaziya diyarının əhalisinin dini mənsubiyyəti və ana dili üzrə bölüşdürülməsi, səh. 106\]](#)

[\[Rusiya İmperiyası əhalisinin ilk ümumi siyahıya alınması 1897-ci il. Daxili İşlər Nazirliyinin Mərkəzi Statistika Komitəsinin nəşri, 1904. Yelizavetpol quberniyası, səh. 2-181\]](#)

1904: Əhalinin sayı – 33.187

- Ermənilər – 17.982 (54%)
- Türklər və digər müsəlman xalqları – 14.548 (43.8%)
- Ruslar – 593

[\[1907-ci ilə olan Qafqaz təqvimi. Tiflis, 1906. // Zaqafqaziya şəhərlərinin və qəsəbələrinin əhalisi haqqında məlumat, səh. 322-323\]](#)

1910: Əhali sayı – 42.016 (Şuşa qəzası administrasiyası haqqında məlumat).

- Kişi – 42.180
- Qadın – 17.836

[\[1912-ci ilə olan Qafqaz təqvimi. Tiflis, 1911 // Bölmə IV \(statistik bölmə\), səh. 237\]](#)

1913-1914: Əhali sayı – 42.568 (Şuşa qəzası administrasiyasınının 01.01.1914-cü il tarixə olan məlumatına əsasən)

- Ermənilər – 22.416 (52.6%)
- Məsəlmanlar – 18.890 (44.4%)
- Ruslar – 1188

[\[1915-ci ilə olan Qafqaz təqvimi. Tiflis, 1914. Statistik bölmə, səh. 218-219, 230-233\]](#)

1915: Əhali sayı – 43.900

- Ermənilər – 23.400 (53%)
- Türklər – 19.100 (43.5%)
- Ruslar – 1.200

[\[Sovet hakimiyyəti illərində Dağlıq Qarabağ \(qısa statistik məcmuə\). Stepanakert, 1969. Səh. 9\]](#)

1919: “Bakinskiy Raboçiy” qəzetinin (21.12.1922-ci il) məlumatına əsasən, 1919-cu ildə Şuşa şəhərində demək olar ki, eyni sayda erməni və müsəlman əhalisi var idi.

[\[Azərbaycan SSR Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yaranma tarixi haqqında \(sənədlər və materiallar\)\). Bakı, 1989. Səh. 136\].](#)

1921-1927: 1918-1920-ci illərdəki hərbi hərəkətlər nəticəsində 1921-ci ildə əhalinin sayı (1914-cü ilə olan 42.568-dən) 9.223-ə azaldı.

1921-ci ildə Ermənistan Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yaranması barədə qərar qəbul edildikdən sonra əhalinin Şuşadan axını prosesi gücləndi. Buna əlavə təkan da 1923-cü ildə Şuşada olan inzibati mərkəzin Xankəndiyə köçürülməsi qərarı oldu. Şuşa əhalisinin sayının aşağıdakı dinamikasını buna sübut kimi göstərmək olar:

- 1921 – 9.223

[\[Koçaryan Q. Dağlıq Qarabağ, Bakı, 1925. Səh. 8\]](#)

- 1923 – 6.976

[\[Koçaryan Q. Dağlıq Qarabağ, Bakı, 1925. Səh. 46\]](#)

- 1926 – 5.104 (kişi – 2487, qadın – 2617)

[\[Zaqafqaziyanın əhalisi. Ümumittifaq əhali siyahıya alınması 1926 r. Tiflis, 1928. Səh. 6\]](#)

1922-ci ildə azərbaycanlıların Şuşa əhalisi arasında mütləq üstünlük təşkil etməsini 31.01.1922-ci il üçün Azərbaycanın maarif müəssisələrinin siyahıya alınma məlumatları sübut edir. Şuşada 11 şəhər məktəbi fəaliyyət göstərirdi. Onlardan 10-da tədris dili yalnız türk dili idi və yalnız bir məktəbdə tədris iki dildə – türk və erməni dillərində aparılırdı.

[\[31 yanvar 1922 – ci ildə Azərbaycanın maarif müəssisələrinin siyahıya alınması-maarif müəssisələrinin siyahıları. 1-ci nəşr – tədris müəssisələri. Bakı, 1922 Səh. 100\]](#)

1926-cı ildə əhalinin 96%-ni azərbaycanlılar təşkil edirdi.

[\[İ. Niftəliyev Ermənilərin ekspansionist planlarında Azərbaycan SSR \(XX əsrin 20-ci illəri\). Bakı, 2010. Səh. 130\]](#)

“Azərbaycan SSR hökumətinin 1925-1926-cı illər üzrə hesabatı”nda qeyd edilmişdir ki, Şuşa şəhərində “əsasən türklər” üstünlük təşkil edir.

[\[1918-1925-ci illər Azərbaycan SSR-in Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yaranma tarixi haqqında \(sənədlər və materiallar\) Bakı, 1989. Səh. 319-320\]](#)

1927-ci ildə Moskvada nəşr edilmiş məlumat kitabçasında bildirilirdi ki, Şuşa əhalisi “yalnız müsəlmanlar”dan ibarət olub.

[\[RYXK \(Rabitə Yolları Xalq Komissariatı\) Transpeçat Məlumat kitabçası Qafqaz. Moskva, 1927. Səh. 362\]](#)

1931: Əhali sayı – 5.285

- Kişi – 2.915
- Qadın – 2.370
- Türklər – 5.096 (96.4%)

Savadlı əhalinin sayı – 2.703

- Kişi – 1899
- Qadın – 804

[\[1931-ci ilə olan Azərbaycan əhalisinin siyahıya alınması. Bakı, 1932. Səh. 114-115\]](#)

1939: Əhali sayı – 5.424

[\[1959-cu ilə olan ümumittifaq əhali siyahıya alınması – Azərbaycan SSR. Moskva, 1963. Səh. 15\]](#)

1959: Əhalinin sayı – 6.117

[\[1959-cu ilə olan ümumittifaq əhali siyahıya alınması – Azərbaycan SSR. Moskva, 1963. Səh. 15\]](#)

1988: Şəhər hakimiyyətinin məlumatına görə, 1988-ci ilin ortalarında Şuşa əhalisinin sayı 14.000 nəfərə yaxın idi.

[\[“Bakinskiy raboçiy” qəzeti, 28.07.1988, səh.3\]](#)

1988-ci il ərzində Ermənistandan azərbaycanlı qaçqınların buraya köçürülməsi hesabına şəhər əhalisinin artımı müşahidə olunurdu. Rəsmi məlumata görə, 1989-cu ilin əvvəlində onların sayı Şuşada 2000-dən çox olmuşdur.

[\[“Bakinskiy raboçiy” qəzeti, 09.02.1989, səh. 1\]](#)

1989: 1989-cu ildə əhalinin siyahıya alınması nəticələrinə görə Şuşada 17000 nəfər əhali məskunlaşıb, onlardan 98% azərbaycanlı olub.

29.05.1989: Şuşa rayon Kommunist Partiyası Komitəsinin birinci katibi (de-yure Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı) Vaqif Cəfərov Sovet İttifaqı Xalq deputatlarının qurultayında bildirib ki, Şuşa rayon əhalisinin 90%-dən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edir. “Demək olar ki, bütün 220 yaşayış məntəqəsində (Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti) azərbaycanlılar yaşayır, 53 yaşayış məntəqəsində isə onlar əhalinin böyük əksəriyyətini təşkil edir”, -deyə Cəfərov qeyd edib.

[\[«İzvestiya» qəzeti 01.06.1989, səh. 4\]](#)